

fonso Borgia poi Papa Callisto III., un Jacopo Sannazzaro, un Giuniano Maggio, un Francesco Elio Marchese, un' Aulo Pirro Cigala, un Girolamo Seripando, un Tristano Caracciolo, un' Alessandro degli Alessandri, un Scipione Capece, un Pietro Bembo, un Jacopo Sadoletto, un Egidio da Viterbo, e quanti altri e' si furono i Membri di una tal Regia Napoletana letteraria Società, dopo il risorgimento delle umane Arti, e delle Scienze, dalla funesta voragine di una perniciosissima, e lunga barbarie.

Napoli dal Parnaso dell' Arcadia Reale addì IV del Mese di Febbrajo l' Anno dell' Era Volgare MDCCXCIX, dalla fondazione di questa Reale Accademia il XXXXI.

Per Sua Maestà Ferdinando IV. Signor Nostro, Gran Protettore,

Zηλωτής Il Cavalier B. Vincenzo Ambrogio Galdi, Conte del Galdo e di Belfonte, Patrizio di Reggio e Avvocato fiscale per la Maestà Sua Ferdinando IV. S. N. in difesa delle Regie Cause di Terra Santa, e Principe perpetuo dell' Arcadia Reale.

Egone (?) Possidonio Pro-Secretario.

Sua Siga Illma il Sig. Paroco Barichievich, fragli Accademici Sinceri Laureati dell' Arcadia Reale (Cleonimo Spartano).

Registrata negli Atti originali della Sebezia Reale Arcadia, e nel dilei Libro di Oro.

Kako sam već istaknuo, Baričević nigdje ne pominje časti, koju mu je iskazala »Arcadia Reale« učinivši ga svojim članom, premda inače iz pisama njegovih doznajemo za sve važnije događaje u njegovu životu. Možda mu prirodna čednost nije dopuštala da se razmeće takovim odlikovanjem; no moglo bi biti i to, da on članstvo te »Arkadije« baš i nije držao osobitom čašću. Zacijelo je i napuljska »Arcadia Reale« — iako hoće da izvodi lozu od slavne »Società letteraria« kralja Alfonza Aragonskoga (1416.—1458.) — bila slika i prilika drugih »Arkadija«, koje su, osnovane prema uzoru rimske »Accademia degli Arcadi«, u ono doba cvjetale po talijanskim, pa i dalmatinskim, gradovima služeći više manje samo zabavi i taštini »minorum gentium«. Ni svojim »arkadijskim« imenom »Kleonima Spartana« Baričević se, koliko je poznato, nikad nije poslužio.

Vladoje Dukat.

NEKOLIKO KAJKAVSKIH NAPITNICA

Onako, košto je u starih pisaca opisano pravoslaveno nastrojenje, i na sjeveru i na jugu, u skladu se ukazuje i pojava zdravica, a s njima na uporedni ventil prebujaloga čuvstva od kulturnih napitaka izlaze i napitnice (počašnice) više manje uz intonaciju podesne popijevke. Preoskudna je preostala građa za povijest naše kulture, a da bismo mogli rekonstruirati in continuo ono, što je ovduda zabilježeno kao toliko značajno, a tiče se evo baš uživanja opojnih pića u vezi s neke vrste kultom, kao što su uopće ta pića posljedicom same kulture u najširem njeznom značenju.

Mitski rogovci piva i hrgovi medovine za žrtve žrecova starim bolvanima (idolima) odjekuju u starim ruskim stihovima

*Aj, na gore mi pivo varili,
Lado, moe lado, pivo varili!*

I uopće, neki kontinuitet i u tom smislu mora biti između široke Rusije pa do na zapad i na jug protegnutih slovjskih područja. Svugdje se, naime, vide tragovi prastaroga zanosa za »vedrima zelenoga vina« i rozima slatke medovine u najrazličnijim varijantama različnih podneblja, uvijek u vezi s melodijoznom slovjskom pjesmom, u kojoj tako vidno mjesto zaprema i Kraljević

Marko s preočitim svojim interesom za rumeniku krčmarice Mare. Koliko i koliko jedinica iz njegova ciklusa započinu sa stereotipnim »Vino pije Marko Kraljeviću«, počecima, koji su valjda već pobrojani i stručno klasificirani u kakvoj neštampanoj disertaciji!

Što se Hrvata tiče, kada afirmiraše svoju državu, učiniše to na teritoriju negdašnjeg rimskog državnog carstva, a malo je bilo tla, gdje nije bilo roda vitis viniferae, od Jadrana do baštinjenih plantaža imperatora Proba na ivici Panonije u potonjem Frankohorionu. Kao kasniji pobožnjaci pogotovo ne prezeše produkte grožđa u tekućini.

Sve do Križanićevih navoda i Patačićeve organizacije društva vinskih doktora (»Pinta«)¹ nema izričito važnijeg spomenika hrvatske vinopijske kulture. Dašto, da je već samo viteško doba moralo imati svoje gozbarstvo, i nuz stimulana vina valjda je bilo i nazdravica i napitnica. Pitanje je, međutim, hoće li se moći za domaću sredinu n. pr. viteza Hrvoja Vukčića i ostale »svake fale

¹ Isp. Dr. Josip Matasović, Iz galantnog stoljeća. Kulturnohistorijski fragmenti. Knjiga I. U Zagrebu 1921.

i gospočke časti dostojne« gospode preuzeti analogije iz kasnogotičkog kruga cara Žigmunta, ili se ograničiti na konstatiranje barbarskog atavizma. Pa ipak, za gradsko društvo i za gospodu valja uvažiti, da nijesu bili predaleko od općeg renesanskog pokreta. To gibanje u težnji za cjelovitošću i posred naponu u razvoju sholarskog sveučilišnog života parodiralo je antička pijačka pravila. Ovo povraćanje horacijevskom zanosu za vino podudaralo se još i s dekadentstvom tadašnje gotike i kričanjem barbarske latinštine. To ga svega bilo je i u nas prilično. Ne znamo doduše za bilo kakav naš »lex Saxonia«, ali društvene sredine bile su pomalo nalik. No renesansna doba za nas je dobrim dijelom i vrijeme turskog naleta i narodnih karmina, pa će se tek u bujnom baroku, kad je počeo jenjavati herojizam u borbi s Turcima, javiti original Patačićeve »Pinte« i, zatim, s moralnim pravom veselije opsluživanje vinskog užitka u »bratskim kompanijama« sve oko »trsnih rožica«.

No i poslije »Pinte« bilo je pinti hrvatskih i nepromovisanih vinskih doktoranada. Velik dio društvenog života sastojao se u dokolici uz pijančevanje. Odjeća francuska vanjski je kostim, i par njemačkih komplimenata, a latinski apostrofi i poštapalice u razgovoru bijahu tek uvod, kad su se iza gozbi i susjednih domjenaka povlačili oficijozni velikodostojnici pa dame u svoje odaje. Doista je prosječno uvijek slijedilo famozno »konstituiranje«. A usred vinske i duhanske magle, kasnije posred dima svijetla s lustera (gdjekad u pò bijela dana), ili posred kartaškog intermezza, javljale su se naizmjenice miloglasne i tugaljive elegije, i onda opet objesne i satiričke poskočnice. To je bilo neminovno, radilo se o gradskoj palači ili o ladanjskoj kuriji.

Samo su ta dva tipa bila na repertoaru među našim zagorskim gospodskim »popevkama«, žalovanke amorozne ili počašnice (i sa žicama humora) te napitnice za ispijački kor. A junačkih davorija što je bilo, bilo je samo bezbojnih i cesarskih u kavalirsko-oficirskoj pozi. I sve te pjesme, koje se od zgrade do zgrade i individualno prekrajalo, od vremena se do vremena posabiralo i u posebne rukopisne zbornike od dobra »rukom rađena papira« i kožnatog uveza, solidno za teške bachanalije: svaka stranica s okvirom crvene linije, crveni inicijali svake kitice, pa isto crveni naslov »Popevka Ia«, a pri kraju svake, kad je na stranici preostalo prostora, za ukras su primetani više manje slabi, akvarelisani crteži (ljudski parovi, go-lubovi, kotarice, vaze i cvijeće, po latinskoj botanici signirano svojim herbarijumskim imenom i prezimenom). Heu quam felix est jam vita potatorum! Voda se prezire a poštuje Kana Galilejska (pocula vitae) . . . Sic bibitur! Sve do »Vinjaga« i dalje.

Iz onoga već češće od česti publikovanog kodeksa kajkavskih pjesama² u arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Sign. I. a 98.) ogleda radi publikujem ovdje nekoliko tipičnih napitnica, koje se ondje nalaze. Kodeks nema poema kao što je vinopijski epos »Vincentii Obsopoei, De arte bibendi« (Ed. II. Lugduni Batavorum 1754.) pa nema uvoda napitnicama:

*Si quis in hac artem non noverit urbe bibendi
Me legat, et lecta doctior arte bibat...*

*Si bibis indocte sunt noxia vina bibenti;
Sunt bona, si docte dulcia vitra bibis.*

Zapravo se radi o interpoliranim napitnicama, koje su od česti neke vrste prototip i za primjere u kasnijim štampanim i umjetnički redigovanim pjesmaricama. Svega ih je sedamnajst ulomaka napitničarskog tipa evo s ovim tekstom:

(17.) Draga bratja moja! Čujte mene sad, ar verujte da sem simo došel rad, gde je mesto poglavito k-tomu srce plemenito. Vsaki zpoznat more, da je tomu tak.

Kad vam sreća prizpe, da se zestali smo, v plemenitom društvu zkupa zpravismo, nekaj bude ov naš dan Gospodar u alduvan: ar je vsaki zato sim danas pozvan.

N.: mašu nekaj žive Bog, koje vetumadne bil je draži god. Domovinu našu diči, naj čašu vsaki natoči. Vsi zkupa viknemo: Bog ju poživi.

Još imamo jednu lepe kreposti vu ovom našem društvu punu vrednosti, vrednu vsega preštimanja, ar lepoga je držanja, nekaj žive zdrava N: N.

Nezabete bratja jošće zdravicu, ar i ovde ćemo držat pravicu, ki je došel iz blizoga mesta dobro nam znanoga: Drašković naš Janko vikni z-grla tanko.

Domovine draže čisto alduvan, za nje diku misli vsaku noć i dan, priatela ljubiti znade, vse mu dade, što imade, vsi zkupa viknemo: Bog ga poživi.

(159.) Čaša moja — zašto si mi prazna? Natoči se, dotoči se, braći na veselje! Ja ću piti, van ispiti, braći na veselje. Ja sam pil, van ispil, braći na veselje.

(160.) Daj, bratec, natoči! Ja žeden sedim, poglej na oči, kak žedu trpim. Ta vinska kaplica mi srcu godi, ta trsna rožica mi prsa hladi.

² D. M. Šrepeš, Kajkavska pjesmarica. (Grada za povijest književnosti hrvatske. Knj. 2. Izd. Jug. Akad. Zagreb 1899, str. 186.

Isp. i R. Strohala, Stare pjesme o buni P. g. Zrinskoga i F. K. Frankopana. (»Vjesnik kr. hrv. slav. dalm. zem. arkiva« XI, Zagreb 1909, strana 100).

(161.) Dobro vince proj vreme, dojde vreme, nebu me; kad bum v černi zemli gnjil, ne bum više vinca pil.

(162.) Ecce quam bonum atque jucundum

cohabitare fratres in unum, djete anda braća ma da se napijemo, totum quantum, totum quantum debes epotare — (Epotavi)

(163.) Fratres infundamus vinum nobis Bachus benedicat nobis, zjus enim dona vina bona juventetis sunt et poma, bibe frater, bibe felix, bibe faustus, pro te fiat iste haustus.

(164.) In catris resident, resident arma fortissima, arma fortissima, in vitris habitant vina dulcissima praesentium absentium ex corde nos amantium: vivat, vivat...

(165.) Išla jesem priatelju, tam sem se napila. Kada sem pak domom došla, dobre volje bila. Počela sam v hiži zkimavati z križi. Aj, danom dinom, daj kupicu z vinum; aj, danom dinom, da kupicu z vinum. Samo sem se veselila da je v noći bilo, drugač bi mi ljudi rekli: je li dobro vino? Aj dunda frunda, kak bunda brunda, aj dunda frunda, kako bunda brunda.

(166.) Dragá moja gospoda, bumo dobre volje, na sramotu onomu, komu ni po volje, nekaj žive vse i slednje, muško, žensko, što je vredno. Nema vu njem istine koji svoje ne zpije. (Rep.) Ima vu njem istine koji svoje ispije. (Rep.)

(167.) Kad smo se tu zišli, budmo jedne misli. Hej, družo, pijmo ga, čak do dana beloga. (Rep.) Veselo mu srce, koji pije vince; v tuzi je batrivost, vu nesreći rablivost. Hej, družo... (Rep.) Doklam budem zeval, budem vu me vlevaj; naj budu vsa na kraj, vino je zemelski raj. Hej, družo... (Rep.) Vno budem vživaj i drugem napijaj. Bog živi nas i vas, ki ste došli gledet nas. Bog živi nas i vas... (Rep.)

(168.) Kaj ću činit vu žalosti, ves plavajuc v turobnosti, rane k srcu kad priemlem, da šta ljubim videt nemrem. — Zto krat zdehнем v jednom satu, za to tvrdi zidi znađu, kojem jedino su znana srca moğa zdihavanja.

Anda čašu vina primem, oči moje k nebu zdignem: Čuvaj, Bože, moju dragu, dugo živu, srećnu, zdravu. — Gledaj, brate, šta gdo ljubi, kak se njegvo srce trudi, daj da i ti tvojoj Dragi, ovu ljubav sad iskaži.

(172.) Vivala, vivala-fa, das ist mein Lieber, klu, klu, klu, klu, das ist mein Freund, ist das nicht ein schönes Lieben, klu, klu, klu, klu, das ist mein Freund, das ist mein Freund.

(173.) Tria kusiju te tri pak suziju, a moj mili naj bolje doma leži. (Rep.) Ako on vumre, zkopajte mu jamu pod te vinske gantore. (Rep.) Odprite se pipe, zmeknite se čepi, napi mu to vince, v gerlu me cucla. (Rep.) Koji mimo teče, vsaki njemu reče: to je pravi vinski brat, koji pije vince rad. (Rep.)

(182.) Daj bratec zmisli se kak dalko nam je iti i daj oštro primi se, da budeš mogel piti. Ne drži kup'cu praznu, ter toči vsu koražno. (Rep.) Obrni kup'ci dno, prott suncu vu nebo.

(169.) Moja čaša vandra, to ni gospodarstvo; iz ruk v ruke daje se, to nije pajdaštvo. Daj da bratec pritoči, videt ćeš pajdaštvo. Zevsam sega natoči, eto ti pajdaštvo: takvo, takvo (— — —) je pajdaštvo.

(170.) Veseli se Kompania v radosti, blažo njemu koji nije v žalosti. Primi anda bratec čašu ter potverdi ljubav našu.

(171.) Veselmo se braća, kad se zestasmo. Tuğa, žalost projde, kad se vidismo. Ztalnost, vernost priatela nigdo ne oduri, diku naše kompanije nigdo neomori. Je li tako? (— — —) Bog te poživi, živi, živi, živi, živi, zdravo i veselo.

Redakcija ovoğa kodeksa potječe iz prve trećine XIX. stoljeća.

I mimo tipa pisma i ukrasnih vignetta sama napomena Janka Draškovića (inače društvenjaka i domaćina, koji je za svoje goste po imanjima razdijelio vlastelinskom osoblju napatuk o ceremonijalu gostoprinstva³) dokazuje porijeklo kodeksa iz prve trećine XIX. stoljeća. Ova prva napitnica br. 17. sadržava dakle i motiv dobrodošlice, a isto i pohvale u slavu svečarice ujedno, kako ih slično nailazimo i u »Carmina Clericorum«, koja su navodno »Studenten-Lieder des Mittelalters« (isp. 7. izd. ed. Gebr. Henninger, Heilbronn. Gedruckt in diesem Jahr.). Tako je n. pr. odatle zanimljiva pjesma »In honorem hospitii«:

Jocundemur socii
Sectatores otii,
Nostra pangant ora
Cantica sonora
Ut laudemus dignos laude
Virtuosos
Et carentes fraude
O et o
Cum júbilo
Largos laudet nostra concio

³ Isp. E. L as z o w s k i, Uspomena na hrvatsko gostoljublje Janka Draškovića. »Hrvatski List« Osijek 1922. br. 19.

Ad honorem hospitis,
 Cujus festum colitis,
 Canite benigne
 Carmen laudis dignae,
 Maerorem repudiemus
 Et psallentes
 Omnes intonemus
 O et o etc.

Ritmički potsjeća napitnica br. 159. na refren »In laudam Bacchi«:

Istud vinum, bonum vinum
 Vinum generosum,
 Reddit virum curialem,
 Probum, animosum.
 Istud vinum, bonum vinum
 Vinum generosum,

Napitnice br. 161., 162. i 163. već svojim latinskim tekstom upućuju više na tuđe porijeklo, ma da su mogle u ovoj formi, kakve su, biti preinačene i kod nas u sredini, koja je bila latinski odlično verzirana. Tek pobuda je i sklop pjesama, nema sumnje, prema tuđem uzoru.⁴ Djački period pojedinih aristokratskih sinova presađivao je od naraštaja do naraštaja sve po malo po koju takovu tuđicu. N. pr. poznati refreni »jupaj-dija-jupaj-da« potječu iz njemačkog studentskog kruga po refrenu: »Jup heidi, jup heida; jup heidi, juvivallera, jup heidi heida«. A i br. 172. »Vivala, vivala-fa« jasno očituje svoju naciju. Mnogo je toga prešlo, dašto, i sa kranjske i štajerske granice u vicinalnom vlasteoskom saobraćaju, košto su tuđeg fabrikata i toliki umjetnički vinski i obscenim simbolima urešeni kristalni bilikumi po kurijama. Svakako bi sada valjalo tragati i za drugim pjesmaričkim kodeksima, pa ih poređivati s latinskim, njemačkim i talijanskim tekstovima.

U br. 163. apostrofi »bibe frater, bibe felix, bibe faustus« potsjeća na stereotipno ponavljanje preuzeto možda iz pjesme »Sunt multae causae bibendi« t. j. Bibit herus, bibit herus, bibit miles, bibit clericus, bibit ille, bibit illa, bibit servus cum ancilla...« etc. etc. To je ona počašnica, u kojoj se obrazlažu uzroci za ispijanje prvih 13 punih čaša:

Primo pro nummata vini.
 Ex hac bibunt libertini;
 Semel bibunt pro captivis,
 Post haec bibunt ter pro vivis,
 Quater pro christianis cunctis,
 Quinquies pro fidelibus defunctis,

⁴ Tzv. »Križevački statuti« samo su analogom njemačkomu »Jus potandi. Deutsches Zech-Recht. Commentbuch des Mittelalters. Nach dem Original von 1616 mit Einleitung neu herausgegeben von Dr. Max Oberbreyer. (6. izd. kod Focka u Leipzigu).

Sexies pro sororibus vanis,
 Septies pro militibus silvanis.
 Octies pro fratribus perversis,
 Novies pro monachis dispersis,
 Decies pro navigantibus,
 Undecies pro discordantibus,
 Duodecies pro poenitentibus,
 Tredecies pro iter agentibus,
 Tam pro papa, tam pro rege
 Bibunt omnes sine lege.

Br. 169. 170. i 182. prokazuju i sam ceremonijal »vandrčeka« pak operiranje s ispijenom čašom.

Primjera radi citiram sada nekoliko tipova latinskih vinskih oda, za koje će se eventualno naći i naših varijanata i preradbi:

AVE VINUM.

Vinum bonum et suave,
 Bonis bonum, pravus prave,
 Cunctis dulcis sapor, ave,
 Mundana laetitia!

Ave felix creatura,
 Quam produxit vitis pura,
 Omnis mensa fit secura
 In tua potentia.

Ave color vini clari,
 Ave sapor sine pari,
 Tua nos inebriari
 Digneris potentia.

Ave placens in colore,
 Ave fragrans in odore,
 Ave sapidum in ore,
 Dulce linguae vinculum.

Ave sospes in modestis
 In gulosis mala pestis,
 Post amissionem vestis
 Sequitur patibulum.

Monachorum grex devotus,
 Omnis ordo, mundus totus
 Bibunt ad aequales potus
 Et nunc et in saeculum.

Felix venter, quem intrabis,
 Felix lingua, quam rigabis,
 Felix os, quod tu lavabis,
 Et beata labia.

Supplicamus, hic abunda!
 Per te mensa fit fecunda,
 Et nos cum voce jucunda
 Deducamus gaudia.

IN LAUDEM VINI

Ave color vini clari,
Ave sapor sine pari,
Tu qui nos inebriari
Digneris petentes.

Felix homo te plantavit,
Qui te vinum nuncupavit
Contra talem potum
Nullum est periculum.

Felix guttur, quod rigabis,
Felix venter, quem intrabis,
Felix est, quem satiabis,
O beata labia!

O quam placens in colore,
O quam fragrans in odore,
O quam sapidum in ore,
Dulce linguae vinculum!

Ergo vinum collaudemus,
Potatores exaltemus
Non-potentes confundemus
Ad inferni palatia

CANTICUM POTATORIUM

Ergo bibamus,
Ne sitiamus,
Vas repleamus.

Quisque suorum
Posteriorum
Sive priorum

Sit sine cura,
Morte futura
Reperitura.

Mi još nemamo kulturnohistorijsku antologiju naših starih vinskih pjesama (kao n. pr. Fest, Tisch- und Trinklieder der Deutschen 2 Bde. Wien 1811.), ma koliko god je obilja već i u samoj literaturi prošloga stoljeća, a niti pokušaja, košto ga je u Rusiji poduzeo (ne doduše iz kulturno-historijskih motiva već kao antialkoholičar) D. G. Bulgakovskij Вино на Руси по памјатникам народнаго творчества литературним и художественнымъ. С.-Петербургъ. 1902. pa da bi se vidjelo onda kolika je, među ostalim, rasna razlika, recimo, i prema samim napitnicama dobroga i vrloga Kineza Li-Tai-Po...

Dr. Josip Matasović.

»DVERCE« U ZAGREBU NA GRIČU 1793.

Mala gradska vrata »Dverce« na zagrebačkom »Griču« (gornji grad) izgrađena su g. 1335. između kule na »Dvercima« i nekadašnje kraljevske palače. Po odredbi kraljevoj trebala su biti samo tako velika, da uzmogne kroz njih prolaziti samo po jedan konjanik.

I vrata »Dverce« bijahu zgrada, kakova su od prilike današnja »Kamenita vrata«. Na nekim starim slikama Zagreba prikazana su i ova vrata. Zgrada »Dverce« je pak stajala s vratima izvan gradskoga zida, a samo s jednom stranicom priljubila se gradskom zidu. Sva je prilika, da su prvobitna mala gradska vrata bila na samom gradskom zidu, a da je sama zgrada »Dverce« pregrađena i prigradena prije XVI. stoljeća. Ovu zgradu možemo smatrati nekom kulom koja je na osnovi četverokuta trebala služiti i za obranu vratiju »Dverce«, a i za obranu gradskoga zida.

U koliko nam slike pružaju njezin oblik, bila je to zgrada na jedan sprat, a sa prizemlja otvarala su se jedna pol hvata široka vrata do visoke kule na »Dvercima«, od kojih su se spuštale stube do zemlje. Ove su bile 5 stopa široke a naslanjale su

se na visoku kulu na »Dvercu«. Sama pako vrata »Dverce« (u gradskom zidu) bila su široka jedan hvat i jednu stopu, te su stajale upravo do visoke kule, dok je prostor između kule »Dverce« i kraljevske palače mjerio 2 hvata i 2 stope. Stari gradski zid, kao i zidovi kule »Dverce« mjerio je u debljini jedan hvat.

Kula mala nad gradskim vratima »Dverce« kao i sama vrata, porušena su g. 1812.-13.

Pod konac XVIII. stoljeća posjedovao je nekadašnju kraljevsku palaču do »Dverca« Franjo Petrović, koji je bio prodirektor akademije nauka u Zagrebu, a onda isluženi gradski ašešor. On je tu palaču odnosno kuću znatno pregradio i izgradio, namjestivši kućna vrata nasuprot velikoj kuli na »Dvercima«. God. 1793. želio je proširiti svoju kuću tako, da na prostoru između kuće i visoke kule izgradi kuću na jedan sprat, koja bi sprema imala prolaz do vratiju »Dverce«, širok 1 hvat i 4 stope, a tako i prilaz do kućnih vratiju. Za to se on 4. aprila 1793. obratio na gradski magistrat sa zamolbom, da mu se ta gradnja na ures grada pusti.